

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme

Giriş

Sözleşmeye taraf Devletler,

(a) Birleşmiş Milletler Kurulu Sözleşmesi'nde yer alan ve dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olarak insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları onur, değer ve eşit ve reddedilemez hakları *hatırlatarak,*

(b) Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Uluslar arası İnsan Hakları Sözleşmesinin herkesin, herhangi bir ayırım olmadan bunlarda belirtilen bütün haklar ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahip olduğunu beyan ve kabul edildiğini *dikkate alarak,*

(c) Bütün insan haklarının evrenselliği, bölünemezliği ve karşılıklı olarak bağımlı ve birbirleri ile bağlantılı oldukları gerçeğini ve engelli kişilerin bu haklardan herhangi bir ayrımcılık olmadan yararlanmalarının teminat altına alınması gerektiğini *yeniden teyit ederek;*

(d) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kişisel ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, İşkence ve Diğer Zalimce, İnsalıklı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Bütün Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'yi *dikkate alarak,*

(e) Engelli olmanın evrim geçiren bir kavram olduğunu ve engelli olma durumunun bedensel veya zihinsel rahatsızlıkları bulunan kişilerle başkaları ile eşit olarak topluma tam ve etkin şekilde katılmalarını önleyen davranışsal ve çevresel engeller arasındaki etkileşimden kaynaklandığını *kabul ederek;*

(f) Engelli Kişilerle İlgili Dünya Eylem Programı ve Engelli Kişiler için Fırsatların Eşit Hale Getirilmesine İlişkin Standart Kurallarda belirtilen ilkeler ve politika tavsiyelerinin, engelli kişiler için fırsatların daha çok eşit hale getirilmesi amacıyla ulusal, bölgesel, ve uluslar arası düzeylerdeki politikalar, planlar, programlar ve eylemlerin teşvik edilmesi, oluşturulması ve değerlendirilmesi süreçlerinin etkilenmesi açısından önemlerini *kabul ederek,*

(g) Engellilikle ilgili konuların ilgili sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturacak şekilde dahil edilmelerinin önemini vurgulayarak,

(h) Bir kişiye karşı engelli olması nedeniyle ayrımcılık yapılmasının, insanın doğuştan gelen onuru ve değerinin bir ihlali olduğunu da *kabul ederek,*

(i) Engelli kişiler arasında farklılıklar olduğunu *dikkate alarak,*

(j) Daha yoğun desteğe gereksinim duyanlar dahil olmak üzere engelli bütün kişilerin insan haklarının teşvik edilmesi ve korunması gereksinimini *kabul ederek,*

(k) Çeşitli belgeler ve taahhütlere karşın engelli kişilerin, toplumun eşit üyeleri olarak katılımları konusunda dünyanın her yerinde engellerle ve insan hakları ihlalleri ile karşılaşmaya devam etmelerinden *kaygı duyarak*,

(l) Engelli kişilerin bütün ülkelerde, özellikle de gelişmekte olan ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla uluslar arası işbirliğinin önemini *kabul ederek*,

(m) Engelli kişilerin içinde yaşadıkları toplumun refahı ve çeşitliliğine yaptıkları değer verilen mevcut ve muhtemel katkıları ve engelli kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanmalarının ve engelli kişilerin tam katılımının aidiyet duygusunu güçlendireceğini ve toplumun insani, sosyal ve ekonomik gelişiminde önemli ilerlemelere ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yol açacağını *dikkate alarak*,

(n) Kendi seçimlerini yapma özgürlüğü dahil olmak üzere kendi bireysel özerklik ve bağımsızlıklarının engelli kişiler için önemini *dikkate alarak*,

(o) Engelli kişilere doğrudan kendilerini etkileyenler dahil olmak üzere politika ve programlara ilişkin karar verme süreçlerine etkin biçimde katılma fırsatının verilmesi gerektiği *görüştünden hareketle*,

(p) Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal, etnik, yerli veya sosyal köken nedeniyle birden fazla veya yoğun biçimlerde ayrımcılığa maruz kalan engelli kişilerin karşı karşıya bulunduğu güç koşullardan *duyduğu kaygıyı ifade ederek*,

(q) Engelli kadın ve kızların gerek evde gerekse ev dışında genellikle şiddet, yaralanma veya taciz, ihmal veya ihmalcı davranış, kötü muamele veya istismar edilme riski ile daha fazla karşı karşıya bulunduğunu *dikkate alarak*

(r) Engelli çocukların, öteki çocuklarla eşit olarak bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanmaları gerektiğini *kabul ederek* ve bu konuda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan Devletlerin bu amaçla üstlendiği yükümlülükleri hatırlatarak,

(s) Engelli kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanmalarının teşvik edilmesine yönelik bütün çabalara cinsiyetle ilgili bir bakış açısının dahil edilmesinin gerektiğini *vurgulayarak*,

(t) Engelli kişilerin çoğunluğunun yoksulluk içinde yaşadığı gerçeğinin *altını çizerek* ve bu çerçevede yoksulluğun engelli kişiler üzerindeki olumsuz etkisinin ortadan kaldırılmasının önemini kabul ederek,

(u) Birleşmiş Milletler Kuruluş Sözleşmesi'nde yer alan amaçlar ve ilkelere tam olarak saygı gösterilmesine ve ilgili insan hakları belgelerine uyulmasına dayalı barış ve güvenlik koşullarının, özellikle savaş ve işgal sırasında engelli kişilerin tam olarak korunması açısından büyük önem taşıdığını *dikkate alarak*,

(v) Engelli kişilerin bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanabilmeleri için fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamın, sağlık, eğitim ve bilgi ve iletişimin erişilebilir olmasının önemini *kabul ederek*,

(w) Başka kişiler ve ait olduğu topluma karşı görevleri olan bireyin, Uluslar arası İnsan Hakları Sözleşmesinde kabul edilen hakların teşvik edilmesi ve bunlara uyulması için çaba göstermekle yükümlü olduğunu *dikkate alarak*,

(x) Ailenin toplumun doğal ve temel grubu olduğunu ve toplum ve Devlet tarafından korunması gerektiğini ve ailelerin engelli kişilerin haklarının tam ve eşit olarak kullanılmasına katkıda bulunabilmeleri için engelli kişilerle aile bireyleri için gerekli koruma ve yardımın sağlanması gerektiği *görüşünden hareketle*,

(y) Engelli kişilerin hakları ve onurunun korunması ve teşvik edilmesi için kapsamlı ve bütünleştirilmiş bir uluslar arası sözleşmenin, engelli kişilerin karşı karşıya bulunduğu büyük sosyal dezavantajın ortadan kaldırılmasına önemli bir katkıda bulunacağını ve gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde eşit fırsatlarla sivil, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlara katılımlarını teşvik edeceği *görüşünden hareketle*

aşağıda belirtilen şekilde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Amaç

İşbu Sözleşme'nin amacı, bütün engelli kişilerin insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit olarak yararlanmalarını teşvik etmek, korumak ve sağlamak ve bu kişilerin doğuştan gelen onuruna saygı gösterilmesini teşvik etmektir.

Engelli kişiler, çeşitli engellerle karşılıklı etkileşimleri nedeniyle başkaları ile eşit olarak topluma tam ve etkin olarak katılmalarını engelleyebilecek uzun dönemli fiziksel, ruhsal, zihinsel veya duyuşsal rahatsızlıkları bulunan kişilerdir.

Madde 2

Tanımlar

İşbu Sözleşme amaçları çerçevesinde:

“İletişim” lisanlar, gösterilen metinler, dokunma ile iletişim, büyük basım, erişilebilir çoklu ortamlar yanı sıra erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil olmak üzere yazılı, sesli, düz lisanlı, insanlar tarafından okunan ve büyütülmüş ve alternatif iletişim yöntem, araç ve biçimlerini içerir;

“Lisan”, konuşulan ve işarete dayanan lisanları ve bütün öteki konuşulmayan lisan biçimlerini içerir;

“Engelli olmaya dayalı ayrımcılık”, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, sivil veya başka herhangi bir alanda bütün insan haklarından ve temel özgürlüklerden başka kişilerle eşit olarak yararlanılması veya kullanılması ve bu hak ve özgürlüklerin tanınmasını engellemeyi veya etkisiz kılmayı amaçlayan veya böyle bir etki yaratan engelli olmaya dayalı ayırım, hariç

tutma veya kısıtlama anlamını taşır. Makul imkanların sağlanmasının reddedilmesi dahil olmak üzere her türlü ayrımcılığı kapsar;

“Makul imkanlar”, engelli kişilerin başka kişilerle eşit bir şekilde bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmaları veya kullanmalarını sağlamak için belirli bir durumda gerekli olması halinde orantısız veya gereksiz bir yük oluşturmayan gerekli ve uygun değişiklikler ve ayarlamalar anlamını taşır.

“Genel tasarım”, ürünlerin, ortamların, programların ve hizmetlerin bütün kişiler tarafından uyarılma veya özel tasarım gerektirmeden azami ölçüde kullanılabilir şekilde tasarlanması anlamını taşır. "Genel tasarım", bunun gerekli olması halinde belirli bir engelli grubu için hazırlanan yardımcı araçları da içerir.

Madde 3 **Genel ilkeler**

İşbu Sözleşme'nin ilkeleri şöyledir:

- (a) Kişinin doğuştan gelen onuru, kendi seçimlerini yapma özgürlüğü dahil olmak üzere bireysel özerkliği ve kişilerin bağımsızlığına saygı gösterilmesi;
- (b) Ayrımcılık yapılmaması;
- (c) Toplumla tam ve etkin bir biçimde katılım ve dahil olma;
- (d) İnsani çeşitlilik ve insanlık çerçevesinde engelli kişilerin farklılığına saygı gösterilmesi ve kabul edilmeleri;
- (e) Fırsat eşitliği;
- (f) Erişebilirlik;
- (g) Erkek ve kadınlar arasında eşitlik;
- (h) Engelli çocukların gelişme kapasitesine saygı gösterilmesi ve engelli çocukların kimliklerini koruma hakkına saygı gösterilmesi.

Madde 4 **Genel yükümlülükler**

1. Taraf Devletler, engelli olmaya dayalı herhangi bir türde ayrımcılık olmadan engelli bütün kişiler için bütün insan hakları ve temel özgürlüklerinin tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamayı ve teşvik etmeyi taahhüt ederler. Taraf Devletler, bu amaçla aşağıdakileri yapmayı taahhüt ederler:

(a) İşbu Sözleşme'de kabul edilen hakların uygulanması için gerekli bütün yasal, idari ve öteki önlemlerin alınması;

(b) Engelli kişilere karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasalar, yönetmelikler, örf ve adetler ve uygulamalarda değişiklik yapılması veya yürürlükten kaldırılması için mevzuat dahil olmak üzere bütün gerekli önlemlerin alınması;

(c) Bütün politika ve programlarda engelli kişilerin insan haklarının korunması ve teşvik edilmesinin dikkate alınması;

(d) İşbu Sözleşme ile çelişen herhangi bir fiil veya uygulamadan kaçınılması ve kamu makamları ve kuruluşlarının işbu Sözleşme'ye uygun şekilde hareket etmelerinin sağlanması;

(e) Herhangi bir kişi, kuruluş veya özel işletme tarafından engellilere uygulanan ayrımcılığa son verilmesi için gerekli bütün önlemlerin alınması;

(f) Engelli kişilerin özel gereksinimlerinin karşılanması, bunların bulunmaları ve kullanımlarının teşvik edilmesi ve standartlar ve kuralların geliştirilmesinde genel tasarımın teşvik edilmesi amacıyla işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlanan ve mümkün olan asgari uyum ve en düşük maliyeti gerektirecek genel olarak tasarlanmış mallar, hizmetler, teçhizat ve tesislerin araştırılması ve geliştirilmesi veya bunların teşvik edilmesi;

(g) Uygun maliyetli teknolojilere öncelik vererek engelli kişiler için uygun olan bilgi ve iletişim teknolojileri, hareket etmek için yardımcı araçlar, cihazlar ve yardımcı teknolojiler dahil olmak üzere yeni teknolojilerin araştırılması ve geliştirilmesi veya teşvik edilmesi ve bunların bulunmaları ve kullanımlarının desteklenmesi;

(h) Engelli kişilere yeni teknolojiler dahil olmak üzere hareket etmek için yardımcı araçlar, cihazlar ve yardımcı teknolojiler konusunda erişilebilir bilgiler yanı sıra başka biçimlerde yardım, destek hizmetleri ve kolaylıkları sağlanması;

(i) Engelli kişiler için hizmet veren meslek mensupları ve personelin, işbu Sözleşme'de kabul edilen haklarla teminat altına alınan yardım ve hizmetleri daha iyi bir şekilde sunabilmeleri için söz konusu haklar konusunda eğitim görmelerinin teşvik edilmesi;

2. Taraf Devletlerden her biri ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konusunda işbu Sözleşme'de yer alan ve uluslar arası hukuk uyarınca derhal yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri olumsuz bir şekilde etkilemeden mevcut kaynaklarının elverdiği azami ölçüde ve gerektiğinde uluslar arası işbirliği çerçevesinde bu hakların aşamalı biçimde tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla önlemler almayı taahhüt etmektedir.

3. Taraf Devletler, işbu Sözleşmenin uygulanmasına yönelik mevzuat ve politikaların oluşturulması ve uygulanmasında ve engelli kişilerle ilgili konuları kapsayan başka karar verme süreçlerinde kendi temsilci kuruluşları aracılığı ile engelli çocuklar dahil olmak üzere engelli kişilerle yakın danışma içinde olmalı ve kişileri sürece dahil etmelidir.

4. İşbu Sözleşme'de yer alan hiçbir şey, engelli kişilerin haklarının gerçekleştirilmesi açısından daha yararlı olabilecek ve bir Taraf Devletin hukukunda veya bu Devlet için geçerli olan uluslar arası hukukta yer alabilecek herhangi bir hükmü etkilemez. İşbu Sözleşme'nin bu hakları veya özgürlükleri tanımadığı veya bunları sınırlı biçimde tanıdığı gerekçesiyle yasalar,

sözleşmeler, yönetmelikler veya örf ve adet uyarınca işbu Sözleşme'nin bir Taraf Devletinde kabul edilen veya mevcut olan herhangi bir insan hakkı ve temel özgürlük, hiçbir şekilde kısıtlanamaz veya buna aykırı hareket edilemez.

5. İşbu Sözleşme hükümleri, herhangi bir sınırlama veya istisna olmadan federal yapıya sahip devletlerin bütün bölümlerini kapsar.

Madde 5

Eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması

1. Taraf Devletler, bütün kişilerin yasa önünde eşit olduklarını ve herhangi bir ayrımcılık gözetilmeden yasalarla eşit korunma ve bunlardan eşit yararlanma hakkına sahip olduklarını kabul etmektedir.

2. Taraf Devletler, engelli olma nedeniyle uygulanan her türlü ayrımcılığı yasaklamalı ve engelli kişilere, her türlü gerekçeye dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin yasal koruma sağlanmasını teminat altına almalıdır.

3. Taraf Devletler, eşitliğin teşvik edilmesi ve ayrımcılığa son verilmesi amacıyla makul imkanların sunulmasının sağlanmasına yönelik bütün gerekli adımları atmalıdır.

4. Engelli kişilerin fiili olarak eşitliğinin hızlandırılması veya gerçekleştirilmesi için gerekli olan özel önlemler, işbu Sözleşme'nin hükümleri çerçevesinde ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.

Madde 6

Engelli kadınlar

1. Taraf Devletler, engelli kadınlar ve kızların çeşitli biçimlerde ayrımcılığa maruz kaldıklarını kabul etmektedirler ve engelli kadınlar ve kızların bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak için bu konuda önlemler alacaklardır.

2. Taraf Devletler, işbu Sözleşme'de belirtilen insan hakları ve temel özgürlükleri kullanmaları ve bunlardan yararlanmalarının teminat altına alınması amacıyla kadınların tam gelişimleri, ilerlemeleri ve yetkin olmalarının sağlanması için bütün gerekli önlemleri alacaklardır.

Madde 7

Engelli çocuklar

1. Taraf Devletler, engelli çocukların öteki çocuklarla eşit bir biçimde bütün insan hakları ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanmalarını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

2. Engelli çocuklarla ilgili olarak alınan bütün önlemlerde çocukların menfaatleri, dikkate alınacak temel husus olacaktır.

3. Taraf Devletler, engelli çocukların yaşları ve olgunluk düzeylerine göre görüşlerine gerekli önem verilerek kendilerini etkileyen bütün konulardaki görüşlerini öteki çocuklarla eşit olarak serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını ve bu hakkın gerçekleştirilmesi için engelli çocuklara engellilik yardımında ve yaşlarına uygun yardımda bulunulmasını sağlayacaklardır.

Madde 8

Bilinçlendirme

1. Taraf Devletler, aşağıdaki amaçlarla acil, etkin ve uygun önlemleri almayı taahhüt etmektedirler:

(a) Aile düzeyi dahil olmak üzere bütün toplumun engelli kişiler konusunda bilinçlendirilmesi ve engelli kişilerin hakları ve onuruna saygı gösterilmesinin teşvik edilmesi;

(b) Yaşamın bütün alanlarında cinsiyet ve yaşla ilgili olanlar dahil olmak üzere engelli kişilerle ilgili klişeler, önyargılar ve zararlı uygulamalarla mücadele edilmesi;

(c) Engelli kişilerin yapabilecekleri işler ve katkıları konusundaki bilinç düzeyinin yükseltilmesi;

2. Bu amaçla alınacak önlemler, şunları içermektedir:

(a) Aşağıdakilerin gerçekleştirilmesini amaçlayan etkin kamuoyu bilinçlendirme kampanyalarının başlatılması ve sürdürülmesi:

(i) Engelli kişilerin haklarının kabul edilmesinin sağlanması;

(ii) Engelli kişilere karşı olumlu algılamaların ve daha fazla sosyal bilinçlenmenin teşvik edilmesi;

(iii) Engelli kişilerin becerileri, liyakatleri ve kabiliyetleri ile işyeri ve işgücü piyasasındaki katkılarının kabul edilmesinin sağlanması;

(b) Küçük yaşta bütün çocuklar dahil olmak üzere eğitim sisteminin bütün düzeylerinde engelli kişilerin haklarına saygı gösterilmesine yönelik davranışların pekiştirilmesi;

(c) Bütün medya organlarının haber ve programlarında engelli kişilere işbu Sözleşmenin amacı ile uyumlu bir şekilde yer vermelerinin teşvik edilmesi;

(d) Engelli kişiler ve bu kişilerin hakları ile ilgili bilinçlendirme ve eğitim programlarının teşvik edilmesi.

Madde 9

Erişilebilirlik

1. Engelli kişilerin bağımsız olarak yaşayabilmeleri ve yaşamın bütün yönlerine tam olarak katılabilmeleri için Taraf Devletler, engelli kişilerin başkaları ile eşit olarak kentsel ve kırsal alanlarda kamuya açık olan veya sağlanan fiziksel ortama, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olmak üzere bilgi ve iletişime ve öteki tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için gerekli önlemleri alacaklardır. Erişim konusundaki engeller ve güçlüklerin belirlenmesi ve kaldırılmasını içerecek bu önlemler, başka hususlar yanı sıra aşağıdakiler için geçerli olacaktır:

(a) Binalar, yollar, ulaşım ve okullar, konutlar, sağlık kuruluşları ve işyerleri dahil olmak üzere öteki açık ve kapalı tesisler;

(b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler dahil olmak üzere bilgi, iletişim ve öteki hizmetler.

2. Taraf Devletler, aşağıda belirtilen amaçlarla gerekli önlemleri alacaklardır

(a) Kamuya açık olarak veya sağlanan tesisler ve hizmetlerin erişilebilirliği konusunda asgari standartlar ve kuralların oluşturulması, yayınlanması ve uygulanmasının izlenmesi;

(b) Kamuya açık olan veya sağlanan tesisleri veya hizmetleri sunan özel kuruluşların, engelli kişilerin erişimine ilişkin bütün hususları dikkate almalarının sağlanması;

(c) Engelli kişilerin karşı karşıya bulunduğu erişimle ilgili meseleler konusunda paydaşlar için eğitim verilmesi;

(d) Kamuya açık olan binalara ve öteki tesislere kolay okunabilir ve anlaşılabilir biçimde Braille (kabartma) alfabesi ile yazılmış levhalar konulması;

(e) Kamuya açık binalara ve öteki tesislere girişin kolaylaştırılması için rehberler, okuyucular ve profesyonel levha lisanı çevirmenleri dahil olmak üzere yardımcı kişi ve araçlar temin edilmesi;

(f) Engelli kişilerin bilgiye erişiminin sağlanması için bu kişilere başka uygun biçimdeki yardım ve destek sağlanmasının teşvik edilmesi;

(g) Engelli kişilerin İnternet dahil olmak üzere yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmalarının teşvik edilmesi;

(h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin, bunlardan asgari maliyetle yararlanılabilmesi için erken aşamada tasarlanmaları, geliştirilmeleri, üretilmeleri ve dağıtılmalarının teşvik edilmesi.

Madde 10

Yaşam hakkı

Taraf Devletler, her kişinin doğuştan yaşama hakkına sahip olduğunu yeniden teyit etmektedirler ve engelli kişilerin bu haktan öteki kişilerle eşit olarak etkin bir şekilde yararlanmalarının sağlanması için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 11

İnsani acil durumlar ve tehlikeli durumlar

Taraf Devletler, uluslar arası insani hukuk ve uluslar arası insan hakları hukuku dahil olmak üzere uluslar arası hukuk çerçevesindeki kendi yükümlülüklerine uygun olarak savaş durumları, insani acil durumlar ve doğal afetlerin meydana gelmesi dahil olmak üzere tehlikeli durumlarda engelli kişilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

Madde 12

Yasa önünde eşit tanınma

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin yasa önünde her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduğunu yeniden teyit etmektedirler.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin, yaşamın her alanında öteki kişilerle eşit olarak hukuki ehliyete sahip olduklarını kabul etmektedirler.

3. Taraf Devletler, engelli kişilerin kendi yasal ehliyetlerini kullanırken ihtiyaç duyabilecekleri desteği alabilmeleri için gerekli önlemleri alacaklardır.

4. Taraf Devletler, yasal ehliyetin kullanılması ile ilgili olan bütün önlemlerin, uluslar arası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarın önlenmesi için uygun ve etkin mekanizmaları içermesini sağlayacaklardır. Bu mekanizmalar, hukuki ehliyetin kullanılması ile ilgili önlemlerin, kişinin hakları, iradesi ve tercihlerine saygı göstermelerini, herhangi bir çıkar çatışması ve gereksiz etkiden arı olmalarını, kişinin koşullarına uygun ve orantılı olmalarını, mümkün olan en kısa süre boyunca uygulanmalarını ve yetkili, bağımsız ve tarafsız bir makam veya adli organ tarafından düzenli olarak gözden geçirilmelerini sağlayacaktır. Bu mekanizmalar, bu önlemlerin kişinin hakları ve menfaatlerini etkileme derecesi ile orantılı olacaktır.

5. Bu madde hükümlerine tabi olarak Taraf Devletler, engelli kişilerin mülk sahibi olma veya miras edinme, kendi mali işlerini denetleme ve banka kredileri, ipotekler ve başka biçimdeki finansal kredilerden eşit şekilde yararlanma konusunda eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli ve etkin bütün önlemleri alacaklar ve engelli kişilerin mülklerinin keyfi bir şekilde ellerinden alınmamasını sağlayacaklardır.

Madde 13

Yargıya erişim

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin soruşturma ve öteki ön aşamalarla birlikte bütün hukuki muamelelerde tanıklık yapmak dahil olmak üzere doğrudan veya dolaylı katılımcılar olarak etkin rollerini kolaylaştırmak amacıyla usule ilişkin ve yaşlarına uygun imkanların sağlanması dahil olmak üzere öteki kişilerle eşit olarak etkin biçimde yargıya erişimlerini sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin yargıya etkin bir şekilde erişmelerine yardımcı olmak amacıyla polis ve cezaevi personeli dahil olmak üzere yargının idaresi alanında çalışmakta olan kişiler için uygun eğitimi teşvik edeceklerdir.

Madde 14

Kişinin hürriyeti ve güvenliği

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin öteki kişilerle eşit biçimde:

(a) kişisel hürriyet ve güvenlik hakkından yararlanmalarını;

(b) hürriyetlerinden yasal olmayan veya keyfi bir şekilde mahrum bırakılmamalarını ve her türlü hürriyetten mahrum bırakma durumunun hukuka uygun olmasını ve bir engellilik durumunun hiç bir şekilde hürriyetten mahrum bırakılmayı haklı göstermemesini sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin herhangi bir hukuki muamele sonucunda hürriyetlerinden mahrum bırakılmaları durumunda başka kişilerle eşit olarak uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak teminatlardan yararlanma hakkına sahip olmalarını ve makul imkanların sağlanması dahil olmak üzere işbu Sözleşme amaçları ve ilkelerine uygun olarak muamele görmelerini sağlayacaklardır.

Madde 15

İşkence veya zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya cezalara maruz bırakılmama

1. Hiç kimse, işkence veya zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya cezalara tabi tutulmamalıdır. Özellikle hiç kimse, kendi özgür rızası olmadan tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin, işkence veya zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya cezalara tabi tutulmasının önlenmesi için başka kişilerle eşit biçimde bütün etkin yasal, idari, adli veya başka önlemleri alacaklardır.

Madde 16

İstismar, şiddet ve tacize maruz bırakılmama

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin evde ve ev dışında bunların cinsiyetle ilgili yönleri dahil olmak üzere her türlü istismar, şiddet ve tacize karşı korunması için gerekli bütün yasal, idari, sosyal, eğitimle ilgili ve öteki önlemleri alacaklardır.

2. Taraf Devletler, ayrıca başka hususlar yanı sıra istismar, şiddet ve taciz durumlarının önlenmesi, belirlenmesi ve bildirilmesi konusunda bilgi ve eğitim sağlanması dahil olmak üzere engelli kişiler ve bunların aileleri ve bakıcıları için cinsiyet ve yaşla ilgili uygun yardım ve desteği sağlayarak her türlü istismar, şiddet ve tacizi önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, her türlü istismar, şiddet ve tacizin meydana gelmesini önlemek amacıyla engelli kişilere hizmet verilmesini amaçlayan bütün tesisler ve programların, bağımsız makamlar tarafından etkin bir şekilde izlenmesini sağlayacaklardır.

4. Taraf Devletler, koruma hizmetleri sağlanması dahil olmak üzere her türlü istismar, şiddet veya tacize maruz kalmış olan engelli kişilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik açıdan iyileşmeleri, rehabilite edilmeleri ve topluma geri kazandırılmalarının teşvik edilmesi amacıyla gerekli bütün önlemleri alacaklardır. Bu iyileşme ve topluma geri kazandırma, kişinin sağlığı, refahı, kendine saygısı, onuru ve özerkliğini güçlendiren ve cinsiyet ve yaşla ilgili gereksinimleri dikkate alan bir ortamda gerçekleşecektir.

5. Taraf Devletler, engelli kişilere karşı istismar, şiddet ve taciz olaylarının belirlenmesi, soruşturulması ve gerektiğinde yargıya intikal ettirilmesinin sağlanması amacıyla kadın ve çocuklara yönelik mevzuat ve politikalar dahil olmak üzere etkin mevzuat ve politikaları uygulayacaklardır.

Madde 17

Kişinin bütünlüğünün korunması

Engelli her kişi, başkaları ile eşit olarak bedensel ve ruhsal bütünlüğüne saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Madde 18

Tabiyet ve seyahat özgürlüğü

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin başkaları ile eşit biçimde seyahat özgürlüğü ve ikamet edecekleri yeri ve tabiyetlerini seçme özgürlüğü konusundaki haklarını, engelli kişiler için aşağıdaki imkanları sağlayarak tanıyacaklardır:

(a) Bir tabiyeti elde etme ve değiştirme hakkına sahip olmaları ve tabiyetlerinden keyfi bir şekilde veya engelli olmaları nedeniyle mahrum bırakılmamaları;

(b) Engelli olmaları nedeniyle tabiyetlerine ilişkin belgeleri veya başka kimlik belgelerini elde etme, taşıma ve kullanma ya da seyahat hürriyeti hakkının kullanılmasının kolaylaştırılması için gerekli olabilecek göçmenlik işlemleri gibi ilgili süreçleri kullanma kabiliyetlerinden mahrum bırakılmamaları;

- (c) Kendi ülkeleri dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden serbestçe ayrılabilmeleri;
- (d) kendi ülkelerine girme hakkından keyfi biçimde veya engelli olmaları nedeniyle mahrum bırakılmamaları.

2. Engelli çocuklar, doğumdan hemen sonra kaydedilmeli ve doğdukları anda bir isim verilme hakkına, bir ülkenin vatandaşlığını elde etme hakkına ve mümkün olduğu ölçüde kendi anne ve babalarını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olmalıdır.

Madde 19

Bağımsız yaşama ve topluma dahil olma

İşbu Sözleşme'nin Taraf Devletleri, engelli bütün kişilerin, öteki kişilerle eşit seçimler yaparak toplum içinde yaşama konusundaki eşit haklara sahip olduğunu kabul etmektedirler ve engelli kişilerin bu haktan tam olarak yararlanmaları ve topluma tam olarak dahil olmaları ve katılımlarının kolaylaştırılması amacıyla aşağıdakilerin sağlanması da dahil olmak üzere etkin ve uygun önlemleri alacaklardır:

- (a) Engelli kişilerin, ikamet edecekleri yeri ve nerede ve kiminle birlikte yaşayacaklarını başkaları ile eşit olarak seçme fırsatına sahip olmaları ve belirli bir şekilde düzenlenmiş bir yerde ikamet etmek zorunda olmamaları;
- (b) Engelli kişilerin, yaşama ve topluma dahil olmalarının desteklenmesi ve toplumdan tecrit edilmeleri ve toplum dışında kalmalarının önlenmesi için gerekli olan kişisel yardım dahil olmak üzere ev içindeki, yerleşim yerindeki ve başka toplam destek hizmetlerinden yararlanmaları;
- (c) Vatandaşlara yönelik toplum hizmetleri ve tesislerinin, eşit biçimde engelli kişilerin yararlanmasına açık olmaları ve onların gereksinimlerini karşılamaları.

Madde 20

Kişisel hareket imkanları

Taraf Devletler, aşağıdakiler de dahil olmak üzere engelli kişiler için mümkün olan en fazla bağımsızlık sağlayan kişisel hareket imkanlarının sağlanması amacıyla etkin önlemler alacaklardır:

- (a) Engelli kişilerin kişisel hareket imkanlarının, kendi seçtikleri şekilde ve anda ve ayrıca karşılayabilecekleri bir maliyetle kolaylaştırılması;
- (b) Engelli kişilerin kaliteli hareket araçları, cihazları, destekleyici teknolojiler ve kişilerin ve araçların sağladığı yardımdan yararlanmalarının, bunların karşılayabilecekleri bir maliyetle sunulması dahil olmak üzere kolaylaştırılması,
- (c) Engelli kişiler ve engelli kişilere hizmet veren uzman personel için hareket becerileri konusunda eğitim verilmesi;

(d) Hareket araçları, cihazları ve yardımcı teknolojiler üreten kuruluşların, engelli kişilerin hareketine ilişkin bütün unsurları dikkate almaya teşvik edilmeleri.

Madde 21

İfade ve görüş özgürlüğü ve bilgiye erişim

Taraf Devletler, aşağıda belirtilenlerin gerçekleştirilmesi de dahil olmak üzere engelli kişilerin, işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlandığı şekilde başkaları ile eşit biçimde ve seçtikleri her türlü iletişim yöntemi yoluyla bilgi ve fikirleri araştırma, alma ve açıklama hürriyeti dahil olmak üzere görüş ve ifade özgürlüğü hakkını kullanabilmeleri için gerekli bütün önlemleri alacaklardır:

(a) Kamuoyuna yönelik olan bilgilerin, farklı engellilik türlerine uygun erişilebilir biçimler ve teknolojiler kullanarak zamanında ve ilave masraf gerektirmeden engelli kişiler için sağlanması;

(b) Engelli kişilerle resmi yazışmalar ve iletişimde işarete dayalı lisanların, Braille alfabesinin, yükseltici ve alternatif iletişimin ve kendi seçecekleri bütün öteki yararlanılabilir araçlar, tarzlar ve biçimlerin kabul edilmesi ve kullanımlarının kolaylaştırılması;

(c) İnternet dahil olmak üzere kamuya hizmet veren özel kuruluşların engelli kişiler tarafından erişilebilir ve kullanılabilir biçimde bilgi ve hizmet sağlamaya teşvik edilmeleri;

(d) İnternet üzerinden bilgi sağlayanlar dahil olmak üzere kitle haberleşme kuruluşlarının, sağladıkları hizmetlerden engelli kişilerin de yararlanmalarını sağlamaya teşvik edilmeleri;

(e) İşarete dayalı lisanların kabul edilmesi ve kullanımlarının teşvik edilmesi.

Article 22

Gizliliğe saygı gösterilmesi

1. Engelli hiç kimse, ikamet ettiği yere veya yaşam düzenlemelerine bakılmaksızın özel yaşamı, ailesi, evi veya yazışmaları ya da başka türdeki iletişimlerine keyfi veya yasal olmayan müdahalelere veya onuru ve itibarına yasadışı saldırılara maruz kalmamalıdır. Engelli kişiler, bu tür müdahaleler veya saldırılara karşı yasa ile korunma hakkına sahiptir.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin kişisel, sağlıkla ilgili veya rehabilite edilmeleri ile ilgili bilgilerin gizliliğini başka kişilerle eşit bir şekilde koruyacaklardır.

Madde 23

Ev ve aileye saygı

1. Taraf Devletler, aşağıdaki hususların sağlanması için evlilik, aile, anne ve babalık ve ilişkilerle ilgili bütün konularda engelli kişilere karşı ayrımcılığın, başka kişilerle eşit şekilde ortadan kaldırılması için etkin ve uygun önlemleri alacaklardır:

(a) Evlenme yaşında olan bütün engelli kişilerin, seçilen eşlerin serbestçe ve tam muvafakatine dayalı olarak evlenme ve bir aile kurma haklarının kabul edilmesi;

(b) Engelli kişilerin, çocuklarının sayısı ve ne zaman dünyaya gelecekleri konusunda serbestçe ve sorumlu bir şekilde karar verme ve yaşla ilgili bilgiler ve üreme ve aile planlaması eğitiminden yararlanma haklarının kabul edilmesi ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli imkanların sağlanması;

(c) Çocuklar dahil olmak üzere engelli kişilerin, başka kişilerle eşit olarak doğurganlıklarını muhafaza etmeleri.

2. Taraf Devletler, bu kavramların ulusal mevzuatta mevcut olması halinde vasilik, koruyuculuk, çocukları evlat edinme veya benzeri düzenlemeler konusunda engelli kişilerin haklara ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlayacaklardır ve her türlü durumda çocuğun çıkarları büyük önem taşıyacaktır. Taraf Devletler, engelli kişilere çocuk yetiştirme ile ilgili sorumlulukları konusunda gerekli yardımı sağlayacaktır.

3. Taraf Devletler, engelli çocukların aile yaşamı konusunda eşit haklara sahip olmalarını sağlayacaklardır. Bu hakların gerçekleştirilmesi ve engelli çocukların saklanması, terk edilmesi, ihmal edilmesi ve öteki çocuklardan ayrılması için Taraf Devletler, engelli çocuklara ve ailelerine erken ve kapsamlı bilgi, hizmetler ve destek sağlamayı taahhüt etmektedir.

4. Taraf Devletler, yetkili makamların, bir adli incelemeye bağlı olarak ilgili yasa ve usullere uygun olarak bu ayrılığın çocuğun çıkarlarına uygun olduğunu belirlemeleri dışında bir çocuğun, anne ve babasından, onların isteklerine aykırı olarak ayrılmasını sağlayacaklardır. Bir çocuk, hiçbir durumda anne ve babasından, çocuğun veya annesinin, babasının ya da her ikisinin engelli olması nedeniyle ayrılmayacaktır.

5. Taraf Devletler, anne ve babasının engelli bir çocuğa bakabilecek durumda olmaması halinde başka akrabaları tarafından bakılmaları veya bunun mümkün olmaması durumunda toplum içinde bir aile ortamında bakılmaları için gerekli her türlü çabayı göstermeyi taahhüt ederler.

Madde 24

Eğitim

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin eğitim hakkını tanımaktadır. Taraf Devletler, bu hakkın ayrımcılık olmadan ve eşit fırsat esasına göre gerçekleştirilmesi amacıyla aşağıdaki hedeflere yönelik olan her düzeydeki kapsamlı bir eğitim sistemini ve yaşam boyu öğrenimi sağlayacaklardır:

(a) İnsan potansiyeli ve onur ve kendine değer verme duygusunun tam olarak geliştirilmesi ve insan hakları, temel özgürlükler ve insani çeşitliliğe gösterilen saygının güçlendirilmesi;

(b) Engelli kişilerin kişilikleri, becerileri ve yaratıcılıkları yanı sıra zihinsel ve fiziksel kabiliyetlerinin tam olarak geliştirilmesi;

(c) Engelli kişilerin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılabilmelerinin sağlanması.

2. Taraf Devletler, bu hakkın gerçekleştirilmesi için aşağıdakileri sağlayacaklardır:

(a) Engelli kişilerin, engelli olmaları nedeniyle genel eğitim sisteminden dışlanmamaları ve engelli çocukların, engelli olmaları nedeniyle serbest ve zorunlu temel eğitim veya orta öğretimden mahrum bırakılmamaları;

(b) Engelli kişilerin, kapsamlı, kaliteli ve serbest temel eğitimden ve orta eğitimden içinde yaşadıkları toplumdaki öteki kişilerle eşit olarak yararlanabilmeleri;

(c) Kişinin gereksinimlerinin makul şekilde karşılanması;

(d) Engelli kişilerin, genel eğitim sistemi içinde etkin eğitimlerinin kolaylaştırılması için gerekli desteği almaları;

(e) Dahil olma amacı ile uyumlu şekilde akademik ve sosyal gelişimi azami düzeye çıkaran ortamlarda etkin kişiye yönelik destek önlemlerinin sağlanması.

3. Taraf Devletler, engelli kişilerin toplumun üyeleri olarak ve eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlayacaklardır. Taraf Devletler, bu amaçla aşağıdakiler dahil olmak üzere gerekli önlemleri alacaklardır:

(a) Braille alfabesi, alternatif yazı ve alternatif yükseltici ve alternatif iletişim yöntem, araç ve biçimleri ile yönlendirme ve hareket becerilerinin öğrenilmesinin ve arkadaş desteği ve yönlendirmesinin kolaylaştırılması;

(b) İşaret lisanının öğrenilmesinin kolaylaştırılması ve işitme engelli kişilerin dil kimliklerinin teşvik edilmesi;

(c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme engelli kişilerin ve özellikle çocukların eğitiminin, birey için en uygun lisanlarda ve iletişim yöntemleri ve araçları kullanılarak ve akademik ve sosyal gelişimi azami düzeye çıkaran ortamlarda verilmesinin sağlanması.

4. Taraf Devletler, bu hakkın gerçekleştirilmesinin sağlanmasına yardımcı olmak için engelli öğretmenler dahil olmak üzere işaret lisanı ve/veya Braille alfabesi konusunda eğitim görmüş öğretmenlerin istihdam edilmesi ve eğitimin bütün düzeylerinde çalışan meslek mensupları ve personelin eğitilmesi için gerekli önlemleri alacaklardır. Bu eğitim, engelli olma konusunda bilinçlendirmeyi ve engelli kişilerin desteklenmesi için uygun yükseltici ve alternatif yöntemler, araçlar ve biçimler, eğitim teknikleri ve malzemelerinin kullanılmasını içerecektir.

5. Taraf Devletler, engelli kişilerin genel yüksek öğrenim, mesleki öğrenim, yetişkin öğrenimi ve yaşam boyu öğrenmeden ayrımcılık olmadan ve başka kişilerle eşit olarak yararlanabilmelerini sağlayacaklardır. Taraf Devletler, bu amaçla engelli kişiler için makul imkanların temin edilmesini sağlayacaklardır.

Madde 25

Sağlık

Taraf Devletler, engelli kişilerin, engelli olma nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapılmadan gerçekleştirilmesi mümkün en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul etmektedir. Taraf Devletler, engelli kişilerin sağlıkla ilgili rehabilitasyon dahil olmak üzere cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, özellikle aşağıdakileri gerçekleştireceklerdir:

(a) Cinsel ve üreme ile ilgili sağlık ve nüfusa dayalı kamu sağlığı programları alanındakiler dahil olmak üzere başka kişilere sağlanan aynı alan, kalite ve standarttaki ücretsiz veya uygun ücretli sağlık hizmetleri ve programlarının engelli kişiler için de sağlanması;

(b) Çocuklar ve daha yaşlı kişiler dahil olmak üzere engelli olma durumunun asgari düzeye indirilmesi veya başkalarının önlenmesini amaçlayan hizmetler ve duruma göre erken belirleme ve müdahale dahil olmak üzere engelli kişilerin özellikle engelleri nedeniyle gereksinim duydukları sağlık hizmetlerinin sağlanması;

(c) Bu sağlık hizmetlerinin kırsal alandakiler dahil olmak üzere insanların kendi toplumlarına mümkün olduğu kadar yakın bir şekilde sağlanması;

(d) Sağlık mesleği mensuplarından, eğitim ve kamu ve özel sağlık hizmetlerine ilişkin mesleki standartların yayınlanması yoluyla başka hususlar yanı sıra engelli kişilerin insan hakları, onur, özerklik ve gereksinimleri konusundaki bilinç düzeyilerini yükselterek serbest ve bilinçli muvafakate dayalı olarak temin edilenler dahil olmak üzere engelli kişilere başkaları ile aynı kalitede sağlık hizmeti vermelerinin istenmesi;

(e) Bu sigortaya ulusal hukuk çerçevesinde izin verilmesi halinde adil ve makul bir şekilde sağlanması gereken yaşam sigortası ve sağlık sigortası temini konusunda engelli kişilere karşı ayrımcılığın yasaklanması;

(f) Engelli olma nedeniyle sağlık bakımı, sağlık hizmetleri, gıda ve sıvı temininin ayrımcılığa dayalı bir şekilde reddedilmesinin önlenmesi.

Madde 26

Uyum ve Rehabilitasyon

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin azami bağımsızlık ve tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki kabiliyetleri elde etmeleri ve sürdürmeleri ve yaşamın bütün yönlerine tam olarak dahil olmaları ve katılmaları için aynı statüye sahip kişilerin desteği dahil olmak üzere etkin ve uygun önlemleri alacaktır. Taraf Devletler, bu amaçla özellikle sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanındaki kapsamlı uyum ve rehabilitasyon hizmetleri ve programlarını bu hizmetler ve programların aşağıdaki özelliklere sahip olmalarını sağlayacak biçimde düzenleyecekler, güçlendirecekler ve kapsamını genişleteceklerdir:

(a) Bu hizmetler ve programlar, mümkün olan en erken aşamada başlayacak ve bireysel gereksinimler ve avantajların çeşitli branşlarda değerlendirilmesine dayalı olacaktır;

(b) Topluma ve yaşamın her alanına katılım ve dahil olmayı destekleyecekler, gönüllülük esasına dayanacaklar ve engelli kişilere, kırsal bölgeler dahil olmak üzere yaşadıkları yerleşim birimine mümkün olduğu kadar yakın bir yerde sağlanacaklardır.

2. Taraf Devletler, uyum ve rehabilitasyon hizmetleri alanında çalışan meslek mensupları ve personel için ön ve sürekli eğitim sağlanmasını teşvik edeceklerdir.

3. Taraf Devletler, uyum ve rehabilitasyonla ilgili olan engelli kişiler için tasarlanmış yardımcı cihazlar ve teknolojilerin bulunmasını, bu konuda bilgi sağlanmasını ve kullanımlarını teşvik edeceklerdir.

Madde 27

İş ve istihdam

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin başkaları ile eşit bir şekilde çalışma hakkına sahip olduklarını kabul etmektedirler. Bu hak, engelli kişilere açık olan, onları dahil eden ve erişebildikleri bir işgücü piyasasında ve çalışma ortamında serbestçe seçilen veya kabul edilen bir işte çalışarak geçimini sağlama hakkını da içerir. Taraf Devletler, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek amacıyla mevzuat dahil olmak üzere gerekli adımları atarak istihdam sırasında sakatlananlar dahil olmak üzere herkes için çalışma hakkının gerçekleşmesini teşvik edecek ve koruyacaklardır:

(a) İşe girme koşulları, işe alma ve istihdam etme, istihdamın devam etmesi, işte ilerleme ve güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları dahil olmak üzere her türlü istihdam biçimlerine ilişkin bütün konularda engellilik nedeniyle ayrımcılığın yasaklanması;

(b) Eşit değerdeki işler için eşit ücret ve eşit fırsatlar, tacize karşı korunma dahil olmak üzere sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları ve haksızlıkların düzeltilmesi dahil olmak üzere engelli kişilerin öteki kişilerle eşit bir biçimde adil ve elverişli çalışma haklarından yararlanma haklarının korunması;

(c) Engelli kişilerin başkaları ile eşit bir şekilde işgücü ve sendikal haklarını kullanabilmelerinin sağlanması;

(d) Engelli kişilerin, genel teknik ve mesleki yönlendirme programları, işe yerleştirme hizmetleri ve mesleki ve sürekli eğitimden etkin şekilde yararlanabilmeleri;

(e) Engelli kişiler için işgücü piyasasında istihdam fırsatları ve işte ilerleme imkanlarının teşvik edilmesi ve ayrıca iş bulma, işte çalışma ve işe dönme konusunda yardım sağlanması;

(f) Serbest meslek, girişimcilik, kooperatifler kurulması ve kendi işini kurma fırsatlarının yaratılması;

(g) Engelli kişilerin kamu sektöründe istihdam edilmesi;

(h) Olumlu eylem programları, teşvikler ve öteki önlemleri içerebilecek uygun politikalar ve önlemler yoluyla engelli kişilerin özel sektörde istihdam edilmesinin teşvik edilmesi;

(i) İşyerinde engelli kişiler için makul imkanların bulunmasının sağlanması;

(j) Engelli kişilerin açık işgücü piyasasında iş deneyimi kazanmalarının teşvik edilmesi;

(k) Engelli kişiler için mesleki ve profesyonel rehabilitasyon, işte çalışma ve işe dönme programlarının teşvik edilmesi;

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin köle veya hizmetkar olarak kullanılmamalarını ve başkaları ile eşit bir şekilde zorla veya zorunlu çalışmaya karşı korunmalarını sağlayacaklardır.

Madde 28

Yeterli yaşam standardı ve sosyal koruma

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin kendileri ve aileleri için yeterli gıda, giyecek ve konut dahil olmak üzere yeterli bir yaşam standardına sahip olma ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkına sahip olduklarını kabul etmektedirler ve engellilik nedeniyle herhangi bir ayrımcılık uygulanmadan bu hakkın gerçekleştirilmesini teşvik etmek ve korumak için gerekli adımları atacaktadırlar.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin sosyal koruma ve bu haktan engellilik nedeniyle herhangi bir ayrımcılık uygulanmadan yararlanma hakkına sahip olduklarını kabul etmektedirler ve aşağıdaki amaçlara yönelik önlemler dahil olmak üzere bu hakkın gerçekleştirilmesinin teşvik edilmesi ve korunması için gerekli adımları atacaktadırlar:

(a) Engelli kişilerin temiz su hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması ve engelli olma ile ilgili gereksinimler konusunda gerekli ve uygun maliyetli hizmetler, cihazlar ve başka yardımlardan yararlanmalarının sağlanması;

(b) Engelli kişilerin, özellikle de engelli kadın ve kızların ve engelli yaşlıların sosyal koruma programları ve yoksulluğun azaltılması programlarından yararlanmalarının sağlanması;

(c) Yoksulluk içinde yaşayan engelli kişilerin ve ailelerinin, yeterli eğitim, danışmanlık, mali yardım ve geçici bakım yardımı dahil olmak üzere engelli olma ile ilgili giderler konusunda Devletin sağladığı yardımlardan yararlanmalarının sağlanması;

(d) Engelli kişilerin sosyal konut programlarından yararlanmalarının sağlanması;

(e) Engelli kişilerin emeklilik imkanları ve programlarından eşit olarak yararlanmalarının sağlanması.

Madde 29

Siyasi ve toplumsal yaşama katılım

Taraf Devletler, engelli kişilere siyasi hakları ve bu haklardan başkaları ile eşit bir şekilde yararlanma fırsatını tanıyacaklardır ve aşağıdaki taahhütlerde bulunmaktadır:

(a) Aşağıdakilerin gerçekleştirilmesi yoluyla engelli kişilerin, seçme ve seçilme hakkı ve fırsatı dahil olmak üzere doğrudan veya serbestçe seçilen temsilciler yoluyla başkaları ile eşit bir şekilde siyasi ve toplumsal yaşama etkin ve tam olarak katılmalarının sağlanması;

(i) Oy kullanma usulleri, yerleri ve malzemelerinin uygun, erişilebilir ve kolayca anlaşılabilir ve kullanılabilir olmasının sağlanması;

(ii) Engelli kişilerin seçimlerde ve referandumlarda baskı olmadan gizli oy kullanma, seçimlerde aday olma, hükümetin her düzeyinde etkin şekilde görev yapma ve bütün kamu görevlerini ifa etme haklarının korunması ve gerektiğinde yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasının kolaylaştırılması;

(iii) Engelli kişilerin seçmen olarak iradelerinin serbestçe ifade edilmesinin sağlanması ve bu amaçla gerektiğinde talepleri üzerine kendi seçecekleri bir kişinin yardımı ile oy kullanmalarına izin verilmesi;

(b) Engelli kişilerin, ayrımcılık olmadan ve başkaları ile eşit koşullarda kamu işlerinin yürütülmesine etkin ve tam olarak katılabilecekleri bir ortamın etkin şekilde teşvik edilmesi ve aşağıdakiler dahil olmak üzere engelli kişilerin kamu işlerine katılmalarının teşvik edilmesi:

(i) Ülkedeki toplumsal ve siyasi yaşamla ilgili sivil toplum kuruluşları ve derneklerine ve siyasi partilerin faaliyetleri ve yönetimine katılım;

(ii) Engelli kişilerin uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil edilmesi amacıyla engelli kişiler için örgütler kurulması ve bunlara üyelik.

Madde 30

Kültürel yaşam, dinlenme, eğlence ve spora katılım

1. Taraf Devletler, engelli kişilerin kültürel yaşama başkaları ile eşit bir şekilde katılma hakkını kabul etmektedir ve engelli kişilerin, aşağıdakilerden yararlanmaları için gerekli bütün önlemleri alacaklardır:

(a) Kültürel malzemelerden erişilebilir biçimlerde yararlanılması;

(b) Televizyon programları, filmler, tiyatro ve öteki kültürel faaliyetlerden erişilebilir biçimlerde yararlanılması;

(c) Tiyatrolar, müzeler, sinemalar, kütüphaneler ve turizm hizmetleri gibi kültürel oyunlar veya hizmetlere yönelik yerlere giriş ve mümkün olduğu ölçüde ulusal kültürel öneme sahip anıtlar ve yerlere giriş.

2. Taraf Devletler, engelli kişilerin sadece kendi yararları için değil, aynı zamanda toplumun zenginleşmesi için kendi yaratıcı, artistik ve fikir potansiyellerinin geliştirilmesi ve kullanılması fırsatına sahip olmaları için gerekli önlemleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların engelli kişilerin kültürel malzemelerden yararlanmalarına yönelik makul olmayan veya ayrımcılığa dayalı bir engel oluşturmamasını sağlamak için uluslar arası hukuka uygun olarak bütün gerekli adımları atacaklardır.

4. Engelli kişiler, başkaları ile eşit bir şekilde işaret lisanı ve işitme engellilere özgü kültür dahil olmak üzere kendi özel kültürel ve dil kimliklerinin kabul edilmesi ve desteklenmesi hakkına sahiptir.

5. Taraf Devletler, engelli kişilerin dinlenme, eğlence ve spor faaliyetlerine başkaları ile eşit bir şekilde katılabilmeleri için aşağıdaki amaçla gerekli önlemleri alacaklardır:

(a) Engelli kişilerin her düzeyde yaygın spor faaliyetlerine mümkün olan azami ölçüde katılımlarının cesaretlendirilmesi ve teşvik edilmesi;

(b) Engelli kişilerin engelli olma durumu ile ilgili spor ve dinlenme faaliyetlerini düzenleme, geliştirme ve katılma fırsatına sahip olmalarının sağlanması ve bu amaçla uygun talimat, eğitim ve kaynakların başkaları ile eşit bir şekilde temin edilmesinin sağlanması;

(c) Engelli kişilerin sport, dinlenme ve turistik tesislere girişlerinin sağlanması;

(d) Engelli çocukların, okul sistemindeki bu tür faaliyetler dahil olmak üzere oyun, dinlenme, eğlence ve spor faaliyetlerine başka çocuklarla eşit bir şekilde katılımlarının sağlanması;

(e) Engelli kişilerin, dinlenme, turizm, eğlence ve spor faaliyetlerinin düzenlenmesinde görev alan kişilerin hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanması.

Madde 31

İstatistik ve veri toplama

1. Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin yürürlüğe konulmasına yönelik politikaları oluşturmaları ve uygulayabilmeleri için istatistiksel ve araştırma verileri dahil olmak üzere uygun bilgileri toplamayı taahhüt etmektedirler. Bu bilgilerin toplanması ve muhafaza edilmesi süreci:

(a) Engelli kişilerin yaşamlarının gizliliği ve buna saygı gösterilmesinin sağlanması amacıyla verilerin korunmasına yönelik mevzuat dahil olmak üzere yasal olarak belirlenmiş kurallara uygun olacak;

(b) İstatistiksel verilerin toplanması ve kullanılmasında insan hakları, temel özgürlükler ve mesleki ilkelerin korunmasına yönelik uluslar arası düzeyde kabul edilmiş kurallara uygun olacaktır.

2. Bu madde uyarınca toplanan bilgiler, gerekli şekilde ayrılacak ve Taraf Devletlerin işbu Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin uygulanmasının değerlendirilmesine ve engelli kişilerin haklarını kullanırken karşılaştıkları engellerin belirlenmesi ve çözüm bulunmasına yardımcı olmak amacıyla kullanılacaktır.

3. Taraf Devletler, bu istatistiksel verilerin yayılması konusunda sorumluluk üstlenecek ve engelli kişilerle diğerlerinin bunlardan yararlanmalarını sağlayacaklardır.

Madde 32

Uluslar arası işbirliği

1. Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik ulusal çalışmaların desteklenmesinde uluslar arası işbirliğinin ve bunun teşvik edilmesinin önemini kabul etmektedirler ve bu konuda Devletler arasında ve gerektiğinde ilgili uluslararası ve bölgesel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları, özellikle de engelli kişilerin örgütleri ile ortaklık halinde uygun ve etkin önlemleri alacaklardır. Bu önlemler, başka hususlar yanı sıra şunları içerebilir:

(a) Uluslar arası kalkınma programları dahil olmak üzere uluslar arası işbirliğinin, engelli kişileri kapsamı ve onlar tarafından erişilebilir olmasının sağlanması;

(b) Bilgi, deneyim, eğitim programları ve en iyi uygulamaların değişimi ve paylaşılması yoluyla dahil olmak üzere kapasite oluşturma ve geliştirilmesinin kolaylaştırılması ve desteklenmesi;

(c) Bilimsel ve teknik bilgilerin araştırılması ve erişimi konusunda işbirliğinin kolaylaştırılması;

(d) Erişilebilir ve yardımcı teknolojilerin paylaşımı ve erişiminin kolaylaştırılması ve teknoloji transferi dahil olmak üzere duruma göre teknik ve ekonomik yardım sağlanması.

2. Bu madde hükümleri, Taraf Devletlerden her birinin, işbu Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini olumsuz şekilde etkilemez.

Madde 33

Ulusal uygulama ve izleme

1. Taraf Devletler, kendi düzenleme sistemlerine uygun olarak işbu Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili konularda hükümet bünyesinde bir veya daha fazla sorumlu belirleyecekler ve çeşitli alanlarda ve farklı düzeylerde ilgili çalışmaların kolaylaştırılması amacıyla hükümet içinde bir eşgüdüm mekanizmasının oluşturulması veya belirlenmesini dikkate alacaklardır.

2. Taraf Devletler, kendi yasal ve idari sistemlerine uygun olarak işbu Sözleşme'nin teşvik edilmesi, korunması ve uygulanmasının izlenmesi amacıyla bir veya daha fazla bağımsız mekanizma dahil olmak üzere bir çerçeve uygulayacaklar, güçlendirecekler, belirleyecekler veya oluşturacaklardır. Taraf Devletler, böyle bir mekanizmayı belirlerken veya oluştururken

insan haklarının korunması ve teşvik edilmesine yönelik ulusal kuruluşların statüsü ve görevleri ile ilgili ilkeleri dikkate alacaklardır.

3. Sivil toplum, özellikle de engelli kişiler ve onları temsil eden kuruluşlar, izleme sürecine tam olarak katılacaklardır.

Madde 34

Engelli Kişilerin Hakları Komitesi

1. Aşağıda belirtilen görevleri gerçekleştirecek bir Engelli Kişilerin Hakları Komitesi (bundan sonra "Komite" olarak anılmaktadır) kurulacaktır.

2. Komite, işbu Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihte on iki uzmandan oluşacaktır. Sözleşme'nin altmış ülke tarafından daha onaylanması veya katılmasından sonra Komite'ye altı üye daha ilave edilerek azami üye sayısı on sekize çıkarılacaktır.

3. Komite üyeleri, kişisel ehliyetlerine dayalı olarak görev yapacaklar ve işbu Anlaşma'nın kapsadığı alanda bilgi ve deneyim sahibi oldukları kabul edilen ve yüksek ahlaki ilkelere sahip kişiler arasından seçilecektir. Taraf Devletler, kendi adaylarını belirtirken işbu Sözleşme'nin 4.3 maddesinde açıklanan hükmü gerekli şekilde dikkate alacaklardır.

4. Komite'nin üyeleri, hakkaniyete uygun coğrafi dağılım, çeşitli biçimlerdeki uygarlıkların ve başlıca hukuki sistemlerin temsil edilmesi, kadın ve erkeklerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi ve engelli uzmanların katılımı dikkate alınarak Taraf Devletlerce seçileceklerdir.

5. Komite üyeleri, Taraf Devletlerin kendi vatandaşları arasından aday gösterdikleri kişiler arasından Taraf Devletler Konferansı oturumlarında gizli oyla seçileceklerdir. Taraf Devletlerin üçte ikisinin yeter sayıyı oluşturacağı bu toplantılarda, Komite tarafından seçilen kişiler, en fazla sayıda oyu ve katılan ve oy kullanan Taraf Devletlerin temsilcilerinin mutlak çoğunluğunun oyunu alan kişiler olacaktır.

6. İlk seçim, işbu Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra en fazla altı ay içinde yapılacaktır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, her seçim tarihinden en az dört ay önce Taraf Devletlere bir mektup göndererek adaylarını iki ay içinde bildirmelerini isteyecektir. Genel Sekreter, daha sonra bu şekilde aday gösterilen bütün kişilerin alfabetik listeye göre bir listesini hazırlayacak ve bunları aday göstermiş olan Taraf Devletleri belirterek işbu Sözleşme'nin Taraf Devletlerine sunacaktır.

7. Komite'nin üyeleri, dört yıllık bir süre için seçileceklerdir. Üyeler, sadece bir kez yeniden seçilebileceklerdir. Ancak, ilk seçimde belirlenen üyelerden altısının görev süresi, iki yıl sonra sona erecek; ilk seçimden hemen sonra bu altı üyenin isimleri, bu maddenin 5. bendinde belirtilen toplantının başkanı tarafından kura ile belirlenecektir.

8. Komite'nin altı ilave üyesinin seçimi, bu maddenin ilgili hükümleri uyarınca düzenli seçimler sırasında gerçekleştirilecektir.

9. Komite'nin bir üyesinin ölmesi veya istifa etmesi ya da başka bir nedenle görevlerini artık ifa edemeyecek duruma gelmesi halinde bu üyeyi aday göstermiş olan Taraf Devlet, üyenin

geri kalan görev süresi içinde görev yapmak üzere bu maddenin ilgili hükümlerinde belirtilen şartlara uygun ve gerekli niteliklere sahip başka bir uzmanı atayacaktır.

10. Komite, kendi usul kurallarını belirleyecektir.

11. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komite'nin işbu Sözleşme kapsamındaki görevlerinin etkin bir şekilde ifası amacıyla gerekli personel ve imkanları sağlayacak ve ilk toplantısını düzenleyecektir.

12. İşbu Sözleşme kapsamında oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile Birleşmiş Milletler kaynaklarından Genel Kurul'un Komite'nin sorumluluklarının önemini dikkate alarak belirleyebileceği kayıt ve şartlarda ücret alacaklardır.

13. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkındaki Sözleşmenin ilgili bölümlerinde belirtilen Birleşmiş Milletler için çalışan uzmanlara sağlanan imkanlar, ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklardan yararlanacaklardır.

Madde 35

Taraf Devletlerin Raporları

1. Taraf Devletlerden her biri, işbu Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra iki yıl içinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komite'ye işbu Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin yürürlüğe girmesi için alınan önlemler ve bu konuda kaydedilen ilerleme konusunda kapsamlı bir rapor sunacaktır.

2. Taraf Devletler, daha sonra en az dört yılda bir ve Komite talep ettiğinde raporlar sunacaklardır.

3. Komite, raporların içeriği ile ilgili olarak uygulanacak bütün kuralları belirleyecektir.

4. Komite'ye kapsamlı bir ön rapor sunmuş olan bir Taraf Devletin daha önce sağlanmış olan bilgileri daha sonraki raporlarında tekrarlaması gerekmez. Taraf Devletler, Komite için raporlar hazırlarken bunu açık ve saydam bir şekilde ve işbu Sözleşme'nin 4.3 maddesinde belirtilen hükmü dikkate alarak yapacaklardır.

5. Rapor, işbu Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi derecesini etkileyen unsurlar ve güçlükleri belirtebilir.

Madde 36

Raporların değerlendirilmesi

1. Her rapor, Komite tarafından değerlendirilecek ve Komite, rapor konusunda uygun görebileceği öneriler ve genel tavsiyelerde bulunarak bunları ilgili Taraf Devlete gönderecektir. Taraf Devlet, seçtiği her türlü bilgi ile Komite'ye yanıt verebilir. Komite, işbu Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili olarak Taraf Devletlerden başka bilgiler isteyebilir.

2. Bir Taraf Devletin bir raporu sunmakta önemli ölçüde gecikmesi halinde Komite, ilgili Taraf Devlete, raporun bildirimden sonra üç ay içinde sunulmaması halinde Komite'nin elinde bulunan güvenilir bilgilere dayalı olarak bu Taraf Devlette işbu Sözleşme'nin uygulanmasının incelenmesi gerektiğini bildirebilir. Komite, ilgili Taraf Devleti bu incelemeye katılmaya davet eder. Taraf Devletin bunun üzerine ilgili raporu sunması halinde bu maddenin 1. madde hükümleri uygulanır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, raporları bütün Taraf Devletlere gönderecektir.

4. Taraf Devletler, raporları kendi ülkelerinde kamunun bilgisine yaygın olarak sunacaklar ve bu raporlara ilişkin tavsiyeler ve genel tavsiyelere erişimi kolaylaştıracaklardır.

5. Komite, uygun gördüğü taktirde bunlarda yer alan teknik tavsiye veya yardıma ilişkin bir gösterge veya talebin karşılanması amacıyla Taraf Devletlerden gelen raporları, Komite'nin bu talepler veya göstergeler konusundaki gözlemleri ile birlikte Birleşmiş Milletler'in uzmanlaşmış kuruluşlarına, fonlarına ve programlarına iletacaktır.

Madde 37

Taraf Devletler ve Komite arasındaki işbirliği

1. Her Taraf Devlet, görevinin ifa edilmesi konusunda Komite ile işbirliği yapacak ve üyelerine yardımcı olacaktır.

2. Komite, Taraf Devletlerle olan ilişkilerinde uluslar arası işbirliği dahil olmak üzere işbu Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin ulusal kapasitelerin güçlendirilmesi yollarını ve araçlarını gerekli şekilde dikkate alacaktır.

Madde 38

Komite'nin öteki organlarla ilişkisi

İşbu Sözleşme'nin etkin bir şekilde uygulanmasını desteklemek ve işbu Sözleşme kapsamında bulunan uluslar arası işbirliğini teşvik etmek için:

(a) Uzmanlaşmış kuruluşlar ve öteki Birleşmiş Milletler organları, işbu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına giren hükümlerinin uygulanmasının incelenmesinde temsil edilme hakkına sahiptir. Komite, uzmanlaşmış kuruluşların ve öteki yetkili organların kendi yetki alanlarına giren alanlarda Sözleşmenin uygulanması konusunda uzman tavsiyesi sağlamak amacıyla uygun gördüğü uzmanlaşmış kuruluşları ve öteki yetkili organları davet edebilir. Komite, kendi faaliyetlerinin kapsamına giren alanlarda sözleşmenin uygulanması konusunda raporlar sunmaları için uzmanlaşmış kuruluşları ve öteki Birleşmiş Milletler organlarını davet edebilir.

(b) Komite, görevlerini yerine getirirken duruma göre uluslar arası insan hakları sözleşmeleri uyarınca oluşturulan öteki ilgili organlarla, kendi ilgili bildirim kuralları, öneriler ve genel tavsiyelerinin uyumlu olmasını ve görevlerinin ifasında tekrar ve çakışmanın önlenmesini sağlamak amacıyla danışmalarda bulunacaktır.

Madde 39

Komitenin Raporu

Komite, faaliyetleri konusunda Genel Kurul'a ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'e faaliyetleri konusunda rapor sunacaktır ve Taraf Devletlerden alınan raporlar ve bilgilerin incelenmesine dayalı olarak önerilerde ve genel tavsiyelerde bulunabilir. Bu tür öneriler ve genel tavsiyeler, eğer varsa Taraf Devletlerin açıklamaları ile birlikte Komite'nin raporuna dahil edilir.

Madde 40

Taraf Devletler Konferansı

1. Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin her türlü konuyu görüşmek üzere bir Taraf Devletler Toplantısında düzenli olarak bir araya geleceklerdir.
2. İşbu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden sonra en geç altı ay içinde Taraf Devletler Konferansı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağrılacaktır. Daha sonraki toplantılar da Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından iki yılda bir veya Taraf Devletler Konferansında alınan karar üzerine düzenlenecektir.

Madde 41

Emanet yetkilisi

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Sözleşme'nin emanet yetkilisidir.

Madde 42

İmza

İşbu Sözleşme, bütün Devletler ve bölgesel entegrasyon kuruluşları tarafından New York'daki Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde 30 Mart 2007 itibarı ile imzaya açılacaktır.

Madde 43

Muvafakat verilmesi

İşbu Sözleşme, imzalayan Devletler tarafından onaya ve imzalayan bölgesel entegrasyon kuruluşları tarafından resmi teyide tabidir. İşbu Anlaşma'ya, Sözleşme'yi imzalamamış herhangi bir Devlet veya bölgesel entegrasyon kuruluşu katılabilecektir.

Madde 44

Bölgesel entegrasyon kuruluşları

1. "Bölgesel entegrasyon kuruluşu", belirli bir bölgedeki egemen Devletlerin oluşturduğu ve üye olan Devletlerin, işbu Sözleşme kapsamında bulunan konularla ilgili yetkilerini devrettikleri bir kuruluş anlamını taşımaktadır. Bu tür kuruluşlar, resmi teyit veya katılma belgelerinde işbu Sözleşme kapsamında bulunan konulara ilişkin yetkilerinin kapsamını beyan edeceklerdir. Daha sonra da kendi yetkilerinin kapsamındaki her türlü önemli değişikliği emanet yetkilisine bildireceklerdir.
2. İşbu Sözleşme'de "Taraf Devletler" terimi, kendi yetki sınırları çerçevesinde bu kuruluşlar için geçerlidir.
3. Madde 45, bent 1 ve madde 47, bent 2 ve 3 çerçevesinde bir bölgesel entegrasyon kuruluşu tarafından sunulan herhangi bir belge dikkate alınmaz.
4. Bölgesel entegrasyon kuruluşları, kendi yetki alanlarına giren konularda Taraf Devletler Konferansında işbu Sözleşme'nin Tarafları olan kendi üye Devletlerinin sayısına eşit sayıda oy ile kendi oy kullanma haklarını kullanabilirler. Bu tür bir kuruluş, kendi üye Devletlerinden herhangi birisi kendi hakkını kullandığı takdirde oylamaya katılma hakkını kullanamaz ve bunun tersi de geçerlidir.

Madde 45

Yürürlük

1. İşbu Sözleşme, yirminci onay veya katılım belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer.
2. Bu yirminci belgenin sunulmasından sonra Sözleşme'yi onaylayan, resmi olarak teyit eden veya katılan her Devlet ya da bölgesel entegrasyon kuruluşu için Sözleşme, kendi belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer.

Madde 46

Çekinceler

1. İşbu Sözleşme'nin amacı ve hedefi ile çelişen çekincelere izin verilmez.
2. Çekinceler, herhangi bir anda kaldırılabilir.

Madde 47

Değişiklikler

1. Herhangi bir Taraf Devlet, işbu Sözleşme'de değişiklik yapılmasını önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunabilir. Genel Sekreter, önerilen değişiklikleri Taraf

Devletlere bildirir ve onlardan önerileri görüşmek ve karar almak amacıyla bir Taraf Devletler konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini kendisine bildirmelerini talep eder. Bu bildirim tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin bu konferansı desteklemesi halinde Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı düzenler. Katılan ve oy kullanan Taraf devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu çoğunluk tarafından kabul edilen bütün değişiklikler, Genel Sekreter tarafından onay için Genel Kurul'a ve daha sonra da kabul için bütün Taraf Devletlere sunulur.

2. Bu maddenin birinci bendi uyarınca onaylanmış olan her türlü değişiklik, sunulan kabul belgelerin sayısının, değişikliği kabul edildiği tarihte Taraf Devletlerin sayısının üçte ikisine ulaşmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer. Bundan sonra değişiklik, herhangi bir Taraf Devlet için kendi kabul belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer. Her türlü değişiklik, sadece bunu kabul etmiş olan Taraf Devletler için bağlayıcı olur.

3. Taraf Devletler Konferansı tarafından oybirliği ile bu tür bir karar alınması halinde bu maddenin 1. bendine uygun olarak kabul edilen ve onaylanan ve sadece 34, 38, 39 ve 40'ncü maddelerle ilgili olan bir değişiklik, bütün Taraf Devletler için sunulan kabul belgelerin sayısının, değişikliği kabul edildiği tarihte Taraf Devletlerin sayısının üçte ikisine ulaşmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer.

Madde 48 **Reddetme**

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bildirimde bulunarak işbu Sözleşme'yi reddedebilir. Reddetme, bu bildirimden Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 49 **Erişilebilir biçim**

İşbu Sözleşme'nin metni erişilebilir biçimlerde sunulacaktır.

Madde 50 **Resmi metinler**

İşbu Sözleşme'nin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede resmi belgelerdir.

Kendi Hükümetleri tarafından usule uygun olarak yetkili kılınan aşağıda imzası bulunan tam yetkili diplomatik temsilciler, işbu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

Engelli Kişiler Sözleşmesi'nin Seçmeli Protokolü

İşbu Protokol'ün Taraf Devletleri, aşağıdaki şekilde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

1. İşbu Protokol'ün bir Taraf Devleti ("Taraf Devlet"), Engelli Kişilerin Hakları Komitesi'nin ("Komite"), söz konusu Taraf Devletin Sözleşme hükümlerini ihlal etmesi nedeniyle mağdur olduklarını ileri süren kendi yetkisi kapsamındaki kişilerden veya gruplardan veya onlar adına yapılan başvuruları alma ve inceleme yetkisini kabul etmektedir.

2. Komite, işbu Protokol'e taraf olmayan Sözleşme'nin bir Taraf Devleti ile ilgili olan başvuruları kabul etmeyecektir.

Madde 2

Komite, aşağıdaki durumlarda bir başvuruyu kabul etmeyecektir:

(a) Başvuruda bulunan kişinin adı belirtilmemişse;

(b) Başvuru, bu tür başvuruların sunulması hakkının bir suistimalini oluşturuyorsa veya Sözleşme hükümleri ile çelişiyorsa;

(c) Aynı konu, Komite tarafından başka bir uluslar arası soruşturma veya çözüm usulü çerçevesinde daha önce incelenmiştir veya incelenmektedir;

(d) Bütün iç yolların tüketilmiş olması gerekir. Bu kural, çarelerin uygulanmasının makul olmayan bir şekilde uzaması veya etkin bir çözüm sağlamanın olasılığının muhtemel olmaması halinde uygulanmayacaktır.

(e) Başvurunun, geçersiz nedenlere dayanması veya yeterli bir şekilde kanıtlanmaması halinde veya

(f) Başvurunun konusunu oluşturan olayların, bu olayların söz konusu tarihten sonra da devam etmesi dışında ilgili Taraf Devlet için işbu Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelmiş olması.

Madde 3

İşbu Protokol'ün 2. maddesi hükümlerine tabi olarak Komite, kendisine sunulmuş olan herhangi bir başvuruyu gizli bir şekilde Taraf Devlete iletacaktır. Alan Devlet, altı ay içinde konuyu açıklığa kavuşturan yazılı açıklamaları veya beyanları ve eğer varsa bu Devlet tarafından başvuru hal çaresini Komite'ye sunacaktır.

Madde 4

1. Bir başvurunun alınmasından sonra herhangi bir zamanda ve esası konusunda bir belirleme yapılmasından önce Komite, ilgili Taraf Devletin, iddia edilen ihlalin mağdur veya mağdurlarının maruz kalabileceği telafisi mümkün olmayan zararın önlenmesi için gerekli olabilecek geçici önlemleri alması konusundaki bir talebi, derhal incelemesi için bu Taraf Devlete iletir.

2. Komite'nin

Komite'nin bu maddenin 1. bendi kapsamındaki takdir yetkisini kullanması durumunda bu, başvurunun kabul edilebilirliği veya esası konusunda bir belirleme yapıldığı anlamını taşımaz.

Madde 5

Komite, işbu Protokol kapsamındaki başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapacaktır. Komite, bir başvuruyu inceledikten sonra eğer varsa önerilerini ve tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete ve başvuru sahibine iletir.

Madde 6

1. Komite'nin bir Taraf Devletin, Sözleşme'de belirtilen hakları ciddi veya sistematik bir şekilde ihlal ettiğini gösteren güvenilir bilgiler alması halinde Komite, söz konusu Taraf Devlet'ten bu bilgilerin incelenmesi için işbirliği yapmasını ve bu amaçla söz konusu bilgilerle ilgili gözlemleri sunmasını isteyecektir.

2. Komite, ilgili Taraf Devlet tarafından sunulmuş gözlemler yanı sıra elinde bulunan bütün öteki güvenilir bilgileri dikkate alarak bir veya daha fazla sayıda üyesini, bir araştırma yapmak ve acil olarak Komite'ye bir rapor sunmakla görevlendirebilir. Bu araştırma, gerektiği takdirde ve Taraf Devletin rızası ile bu ülkeye yapılacak bir ziyareti içerebilir.

3. Komite, bu araştırmanın bulgularını inceledikten sonra bu bulguları, görüşleri ve tavsiyeleri ile birlikte ilgili Taraf Devlete iletir.

4. İlgili Taraf Devlet, Komite tarafından gönderilen bu bulguları, görüşleri ve tavsiyeleri aldıktan sonra altı ay içinde gözlemlerini Komite'ye sunacaktır.

5. Bu tür bir araştırma, gizli olarak yürütülecek ve Taraf Devletin, soruşturmanın bütün aşamalarında işbirliği yapması istenecektir.

Madde 7

1. Komite, Sözleşme'nin 35. maddesi çerçevesindeki raporuna, işbu Protokol'ün 6. maddesi uyarınca yürütülen bir araştırma ile ilgili olarak alınan bütün önlemlerle ilgili bilgileri dahil etmesini bir Taraf Devletten isteyebilir.

2. Komite, gerektiği takdirde madde 6.4'te belirtilen altı aylık dönemin sona ermesinden sonra bu araştırma ile ilgili olarak alınan önlemleri kendisine bildirmesini isteyebilir.

Madde 8

Her Taraf Devlet, işbu Protokol'ü imzaladığı veya onayladığı ya da buna katıldığı tarihte Komite'nin 6 ve 7. maddelerde belirtilen yetkisini tanımadığını beyan edebilir.

Madde 9

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Protokol'ün emanet yetkilisidir.

Madde 10

İşbu Protokol, bütün akit Devletler ve bölgesel entegrasyon kuruluşları tarafından New York'daki Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde 30 Mart 2007 itibarı ile imzaya açılacaktır.

Madde 11

İşbu Protokol, onaylamış veya katılmış olan işbu Protokol'ün akit Devletleri tarafından onaya tabidir. Protokol, bunu resmi olarak teyit etmiş veya katılmış olan işbu Protokolün akit bölgesel entegrasyon kuruluşları tarafından resmi teyide tabidir. İşbu Protokol'e, Sözleşme'yi imzalamış, resmi olarak teyit etmiş veya katılmış ancak Protokol'ü imzalamamış herhangi bir Devlet veya bölgesel entegrasyon kuruluşu katılabilecektir.

Madde 12

1. "Bölgesel entegrasyon kuruluşu", belirli bir bölgedeki egemen Devletlerin oluşturduğu ve üye olan Devletlerin, Sözleşme ve işbu Protokol kapsamında bulunan konularla ilgili yetkilerini devrettikleri bir kuruluş anlamını taşımaktadır. Bu tür kuruluşlar, resmi teyit veya katılma belgelerinde Sözleşme ve işbu Protokol kapsamında bulunan konulara ilişkin

yetkilerinin kapsamını beyan edeceklerdir. Daha sonra da kendi yetkilerinin kapsamındaki her türlü önemli değişikliği emanet yetkilisine bildireceklerdir.

2. İşbu Protokol'de "Taraf Devletler" terimi, kendi yetki sınırları çerçevesinde bu kuruluşlar için geçerlidir.

3. Madde 13, bent 1 ve madde 15, bent 2 çerçevesinde bir bölgesel entegrasyon kuruluşu tarafından sunulan herhangi bir belge dikkate alınmaz.

4. Bölgesel entegrasyon kuruluşları, kendi yetki alanlarına giren konularda Taraf Devletler Konferansında işbu Protokol'ün Tarafları olan kendi üye Devletlerinin sayısına eşit sayıda oy ile kendi oy kullanma haklarını kullanabilirler. Bu tür bir kuruluş, kendi üye Devletlerinden herhangi birisi kendi hakkını kullandığı takdirde oylamaya katılma hakkını kullanamaz ve bunun tersi de geçerlidir.

Madde 13

1. İşbu Protokol, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesine tabi olarak onuncu onay veya katılım belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer.

2. Bu onuncu belgenin sunulmasından sonra Protokol'ü onaylayan, resmi olarak teyit eden veya katılan her Devlet ya da bölgesel entegrasyon kuruluşu için Protokol, kendi belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer.

Madde 14

1. İşbu Protokol'ün amacı ve hedefi ile çelişen çekincelere izin verilmez.

2. Çekinceler, herhangi bir anda kaldırılabilir.

Madde 15

1. Herhangi bir Taraf Devlet, işbu Protokol'de değişiklik yapılmasını önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunabilir. Genel Sekreter, önerilen değişiklikleri Taraf Devletlere bildirir ve onlardan önerileri görüşmek ve karar almak amacıyla bir Taraf Devletler konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini kendisine bildirmelerini talep eder. Bu bildirim tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin bu konferansı desteklemesi halinde Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı düzenler. Katılan ve oy kullanan Taraf devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu çoğunluk tarafından kabul edilen bütün değişiklikler, Genel Sekreter tarafından onay için Genel Kurul'a ve daha sonra da kabul için bütün Taraf Devletlere sunulur.

2. Bu maddenin birinci bendi uyarınca onaylanmış olan her türlü değişiklik, sunulan kabul belgelerin sayısının, değişikliği kabul edildiği tarihte Taraf Devletlerin sayısının üçte ikisine

ulaşmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer. Bundan sonra değişiklik, herhangi bir Taraf Devlet için kendi kabul belgesinin sunulmasından sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girer. Her türlü değişiklik, sadece bunu kabul etmiş olan Taraf Devletler için bağlayıcı olur.

Madde 16

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bildirimde bulunarak işbu Protokol'ü reddedebilir. Reddetme, bu bildirim Gen. Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 17

İşbu Sözleşme'nin metni erişilebilir biçimlerde sunulacaktır.

Madde 18

İşbu Sözleşme'nin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli belgelerdir.

Kendi Hükümetleri tarafından usule uygun olarak yetkili kılınan aşağıda imzası bulunan tam yetkili diplomatik temsilciler, işbu Protokol'ü imzalamışlardır.